

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2024-2025

**Preservar la flama d'una cultura:
Un enfocament a la traducció intercultural**

Pau Buisan Bernal

1633622

TUTOR/A

LARA ESTANY FREIRE

Barcelona, 30/05/2025

UAB
**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Dades del TFG

Títol: Preservar la flama d'una cultura: Un enfocament a la traducció intercultural

Preservar la llama de una cultura: Un enfoque a la traducción intercultural

Preserving the Flame of a Culture: An Approach to Intercultural Translation

Autor: Pau Buisan Bernal

Tutora: Lara Estany Freire

Centre: Facultat de Traducció i d'Interpretació, Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Grau de Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2024-2025

Paraules clau

Traducció intercultural, traducció literària, literatura infantil, identitat cultural, tradició oral, preservació lingüística, micmacs.

Traducción intercultural, traducción literaria, literatura infantil, identidad cultural, tradición oral, preservación lingüística, micmac.

Intercultural translation, literary translation, children's literature, cultural identity, oral tradition, linguistic preservation, Mi'kmaq.

Resum del TFG

Aquest treball té com a objectiu l'anàlisi i la traducció de l'anglès al català de «The Amazing Adventures of Master Rabbit», una llegenda de la tribu indígena micmac. Els micmacs van habitar la regió atlàntica del Canadà i algunes parts del nord-est dels Estats Units, on van donar naixença a la seva llengua, costums i tradicions. Un element clau en la preservació d'aquesta cultura és la seva tradició oral, que Charles G. Leland va documentar en l'obra *Algonquin Legends of New England*, d'on s'extreu el text que motiva aquest treball.

Atès que la traducció s'aborda amb l'objectiu de ser adreçada a un públic infantil català i amb la voluntat de visibilitzar la discriminació que pateix el poble micmac, s'hi inclou una anàlisi del context històric i cultural del relat. Aquesta recerca presenta informació extratextual necessària per adequar la proposta de traducció als valors ideològics que la fonamenten. A més, el treball discuteix el tractament de traduccions amb una forta càrrega històrica i cultural, i planteja com a possible solució l'ús d'una estratègia anostradora combinada amb la inclusió d'un paratext

divulgatiu sobre l'origen del text. Finalment, ofereix una reflexió sobre la importància de mantenir un compromís ètic i responsable en l'àmbit de la traducció intercultural, especialment quan el text original prové de cultures minoritzades o discriminades.

Este trabajo tiene como objetivo el análisis y la traducción del inglés al catalán de «The Amazing Adventures of Master Rabbit», una leyenda de la tribu indígena micmac. Los micmacs habitaron la región atlántica de Canadá y algunas partes del noreste de Estados Unidos, donde dieron origen a su lengua, costumbres y tradiciones. Un elemento clave en la preservación de esta cultura es su tradición oral, que Charles G. Leland documentó en la obra *Algonquin Legends of New England*, de la cual se extrae el texto que motiva este trabajo.

Dado que la traducción se aborda con la intención de dirigirse a un público infantil catalán y con el propósito de visibilizar la discriminación que sufre el pueblo micmac, se incluye un análisis del contexto histórico y cultural del relato. Esta investigación aporta información extratextual necesaria para adecuar la propuesta de traducción a los valores ideológicos que la fundamentan. Además, el trabajo discute el tratamiento de traducciones con una fuerte carga histórica y cultural, y plantea como posible solución el uso de una estrategia domesticadora combinada con la inclusión de un paratexto divulgativo sobre el origen del texto. Finalmente, ofrece una reflexión sobre la importancia de mantener un compromiso ético y responsable en el ámbito de la traducción intercultural, especialmente cuando el texto original proviene de culturas minorizadas o discriminadas.

This thesis focuses on the analysis and translation from English into Catalan of «The Amazing Adventures of Master Rabbit», a legend from the Indigenous Mi'kmaq people. The Mi'kmaq inhabited the Atlantic region of Canada and parts of the northeastern United States, where they developed their own language, customs, and traditions. A key element in preserving this culture is its oral tradition, which Charles G. Leland documented in his work *Algonquin Legends of New England*, from which the text translated in this study is taken.

Since the translation is aimed at a Catalan-speaking child audience and seeks to raise awareness about the discrimination faced by the Mi'kmaq people, the thesis includes an analysis of the story's historical and cultural context. This research offers extratextual content that supports the adaptation of the translation proposal to the ideological values underpinning it. Moreover, the study examines how to approach translations with strong historical and cultural significance, proposing as one possible solution a strategy of domestication combined with the inclusion of an informative paratext about the origin of the text. Finally, the thesis reflects on the importance of maintaining an ethical and responsible commitment in the field of intercultural translation, especially when the source text originates from minoritized or marginalized cultures.

ÍNDIX

1.	INTRODUCCIÓ.....	1
1.1.	Justificació	1
1.2.	Hipòtesis i objectius	1
1.3.	Metodologia i estructura	2
2.	ANÀLISI GLOBAL DEL TEXT: «THE AMAZING ADVENTURES OF MASTER RABBIT»	4
2.1.	Charles Godfrey Leland	4
2.2.	El context històric i cultural dels micmacs i la seva tradició oral	5
2.3.	Característiques estilístiques, estructurals, lingüístiques i culturals del text	6
3.	REFLEXIONS SOBRE LA TRADUCCIÓ.....	8
3.1.	Literatura infantil o acadèmica?.....	8
3.2.	La literatura educadora: el paratext com a pont cultural	9
4.	PROPOSTA DE TRADUCCIÓ	10
4.1.	Text original	10
4.2.	Text traduït.....	13
5.	ANÀLISI DE LA TRADUCCIÓ	17
6.	CONCLUSIONS	22
7.	BIBLIOGRAFIA	25

1. Introducció

1.1. Justificació

La traducció de literatura infantil acostuma a ocupar poc espai en la formació universitària malgrat constituir un camp d'estudi veritablement extens i representar una part substancial del sector editorial. Durant el grau, se n'han fet aproximacions puntuals i sovint s'ha tractat de manera tangencial dins d'altres àrees de la traducció considerades més rellevants des d'un punt de vista acadèmic. Aquesta manca de profunditat ha despertat el nostre interès i ha motivat la voluntat d'aprofundir-hi a través d'aquest treball.

Més concretament, l'elecció de presentar una proposta de traducció per a «The Amazing Adventures of Master Rabbit» parteix de l'objectiu d'abordar la traducció literària infantil des d'una perspectiva eminentment pràctica per mitjà d'un text amb nombroses dificultats lingüístiques, culturals i ideològiques. Després de cercar de manera minuciosa una obra amb aquestes característiques, hem descobert el volum *Algonquin Legends of New England*, de Charles Godfrey Leland, d'on hem extret el relat que ens servirà per portar a terme el treball. Es tracta d'un recull de llegendes publicat al segle XIX que documenta la tradició oral d'una tribu indígena actualment discriminada: els micmacs.

Les immenses diferències entre la cultura de la llengua d'origen i la d'arribada requeriran un exercici conscient de mediació intercultural, que pretenem resoldre prioritzant la preservació i el respecte a la cultura d'origen. A més, la manca de traduccions al català de les llegendes i la total desconexió que representen els micmacs i la seva tradició oral per al públic general implica una dificultat afegida i ens permetrà oferir-ne una traducció inèdita.

En definitiva, plantegem aquest treball com una oportunitat idònia per aprofundir en coneixements teòrics que ens resulten atractius tot aplicant-los a un cas pràctic de gran complexitat. La proposta de traducció es desenvoluparà des d'una perspectiva intercultural conscient, responsable i respectuosa amb la cultura d'origen.

1.2. Hipòtesis i objectius

Les hipòtesis plantejades a continuació defineixen el marc conceptual que guiarà aquest treball i estableixen la base inicial de la recerca. Aquestes conjectures serviran com a punt

de partida per a la investigació, i seran contrastades al llarg del procés i comentades en la conclusió, on es valorarà si han estat verificades, modificades o refutades.

La primera hipòtesi planteja que la traducció al català d'una obra adreçada al públic infantil amb una complexitat històrica i cultural com la de «The Amazing Adventures of Master Rabbit» requereix una anàlisi prèvia exhaustiva per identificar-ne les particularitats. Aquesta anàlisi permetrà definir l'enfocament i oferirà al traductor una visió global que optimitzarà en gran mesura el procés traductològic. A més, un estudi previ de l'àmbit cultural i històric de l'obra subratllarà la importància de transportar amb respecte un relat tradicional tan antic a una altra cultura, independentment del destinatari.

Aquest estudi també condueix al repte que suposa analitzar el gènere textual que es tractarà. Així doncs, la segona hipòtesi planteja que la traducció de la literatura infantil, tot i estar destinada a un públic menys expert, presenta una complexitat comparable a la resta d'especialitzacions traductores. Sovint es percep erròniament com una activitat menys exigent, però la realitat és que aquesta tasca requereix un profund coneixement de les particularitats lingüístiques, estilístiques i culturals del gènere, així com l'habilitat de saber orientar la traducció a les necessitats del públic infantil, fet que comporta una dificultat afegida.

L'objectiu principal d'aquest treball és cercar els reptes específics que planteja la traducció al català de «The Amazing Adventures of Master Rabbit» i extreure'n informació útil per al marc pràctic. Aquest estudi inclou una recerca exhaustiva de la cultura micmac, que dona origen al relat. L'enfocament de la traducció, tant pel que fa al mètode com a les estratègies i tècniques emprades, s'establirà a partir de les conclusions extretes d'aquesta anàlisi teòrica. A més, es reflexionarà sobre la rellevància històrica i cultural del text, amb el propòsit d'incrementar el compromís amb el respecte envers la cultura micmac.

L'objectiu final és elaborar una traducció que integri de manera coherent les conclusions de la recerca teòrica, de manera que totes les decisions preses hagin estat reflexionades i justificades anteriorment.

1.3. Metodologia i estructura

Abans d'iniciar la redacció d'aquest treball, hem dedicat temps a recopilar bibliografia de manera rigorosa i exhaustiva. La informació extreta d'aquesta recerca ha estat el punt de

partida que ens ha permès guiar el rumb del treball i ens ha facilitat establir-ne l'estructura inicial.

Així doncs, acabada aquesta fase, hem procedit a la redacció del treball, que hem iniciat amb l'apartat 2 «Anàlisi global del relat seleccionat». Aquesta secció és introductòria i ofereix informació contextual, cultural i lingüística relacionada amb el text traduït posteriorment. Primerament, l'apartat 2.1 ubica la figura de Charles Godfrey Leland, l'autor d'*Algonquin Legends of New England* i una de les fonts documentals principals per a la creació d'aquest treball. A continuació, a l'apartat 2.2, abordem el context històric i cultural dels micmacs, on exposem de manera resumida la història d'aquesta tribu i les característiques de la seva literatura. Aquesta informació facilita la comprensió d'algunes qüestions sobre les aproximacions a la nostra proposta de traducció, tant en l'àmbit textual com en l'extratextual. Trobareu més endavant, a l'apartat 2.3, una anàlisi breu de les característiques estilístiques, estructurals, lingüístiques i culturals de «The Amazing Adventures of Master Rabbit». Aquesta anàlisi ens ha permès identificar els aspectes cabdals del relat: l'estil narratiu, el tipus de lèxic emprat, l'estructura cíclica, el tractament dels elements culturals..., i ha condicionat en gran mesura el procés de traducció posterior.

L'estudi sobre aspectes globals del text ha servit de pont per a l'apartat 3 en què, després d'haver discutit els referents culturals en l'anàlisi textual, reflexionem sobre les aproximacions a la proposta de traducció. Iniciem l'apartat discutint sobre el propòsit de la traducció amb documentació teòrica de traducció com a suport. Alhora, les consideracions plantejades ens serveixen d'enllaç per a l'apartat següent, que estableix el model de tractament del text que considerem idoni: l'addició d'un pròleg amb aclariments històrics i culturals i una recomanació de lectura narrada.

Presentat el marc teòric, trobareu en l'apartat 4 la proposta de traducció, la qual s'ha servit de la informació exposada prèviament. Aquí trobareu el text original i el text traduït, precedit del pròleg que hi hem afegit. La decisió de dedicar un apartat a la proposta i no pas afegir-la als annexos té com a propòsit mantenir l'estructura lineal del treball. D'aquesta manera, la lectura és progressiva i s'organitza de manera lògica d'acord amb els procediments emprats per redactar-lo.

Seguint aquest plantejament estructural, l'apartat 5 analitza algunes de les tècniques de traducció emprades amb un èmfasi en el tractament de referents culturals.

Aquesta anàlisi parteix de la terminologia establerta per Amparo Hurtado Albir i Lucía Molina (2002). A banda d'això, també hi comentem els problemes de traducció més rellevants que hem enfrontat durant el procés pràctic, així com justificacions que considerem interessants.

2. Anàlisi global del text: «The Amazing Adventures of Master Rabbit»

2.1. Charles Godfrey Leland

Abans d'endinsar-nos en l'anàlisi del relat, és oportú introduir breument la figura de Charles G. Leland, ja que, a banda de ser l'autor del text extret per a la traducció, és una de les principals fonts documentals que guien aquest treball. La seva dedicació a la recerca i documentació de la cultura micmac, sense la qual aquest estudi no seria possible, mereix ser destacada.

Charles Godfrey Leland (1824-1903) va ser un autor, folklorista i humorista americà que va dedicar gran part de la seva vida a la recerca i documentació del folklore de cultures minoritàries. Va néixer a Filadèlfia i es va graduar a la Universitat de Princeton (abans coneguda com a *College of New Jersey*) el 1845. El mateix any es va traslladar a Europa, primer a Alemanya i més tard a França i a Anglaterra. Durant aquesta etapa no només va aprendre l'alemany, el suec, l'italià i el francès sinó que també va desenvolupar una gran passió per la cultura europea, especialment per la gitana i la italiana. Dues de les seves obres amb més repercussió són *Gypsy Sorcery and Fortune Telling* (1891) i *Aradia, or the Gospel of the Witches* (1899). La primera recull els costums, tradicions i llengua del poble gitano, mentre que la segona documenta una suposada tradició de bruixeria atribuïda a la regió de la Toscana, Itàlia (Robins Pennell & Macritchie, 1906: 304-309). Leland presentava un interès autodidacte per l'etnologia, tot i que mai va arribar a estudiar formalment aquesta disciplina.

Aquest interès el va conduir a publicar en un llibre les llegendes i mites dels pobles algonquins¹, una de les comunitats indígenes més esteses d'Amèrica del Nord. A través de l'obra *Algonquin Legends of New England* (1884), Leland documenta la seva recerca en etnologia indígena nord-americana, la qual constitueix una contribució pionera. Al

¹ Les tribus algonquines agrupen els pobles amerindis d'Amèrica del Nord que parlen alguna de les llengües algonquines (Waldman, 1988: 9-10).

pròleg, exposa que tot el material s'extreu directament a partir de la narració dels líders aborígens. Unes línies més endavant, menciona el nom de Silas Tertius Rand, missioner canadenc a qui agraeix haver-li facilitat el seu recull de vuitanta-cinc històries micmacs. Rand, que va establir contacte directe amb la tribu, va ser qui va documentar de primera mà la llegenda «The Amazing Adventures of Master Rabbit», que va publicar posteriorment amb lleugeres variacions narratives a *Legends of the Micmacs* (1894).

2.2. El context històric i cultural dels micmacs i la seva tradició oral

La tribu micmac habita el seu territori tradicional, anomenat *Mi 'kma 'ki*, des de fa almenys deu mil anys (Gallant, 2024: 164). Aquest territori comprèn les actuals províncies atlàntiques del Canadà, principalment les actuals Nova Escòcia, Nova Brunswick, l'Illa del Príncep Eduard, Terranova i la península de Gaspé, així com la regió nord-oriental de Maine (EUA).

Segons l'*Encyclopedia of Native American Tribes* (1988), en el passat els micmacs vivien en petits grups al bosc i s'allotjaven en *wigwams*, habitatges de forma cupular construïts amb una estructura de pals arquejats, i coberta amb material per formar el sostre. Es dedicaven a la caça i la pesca: caçaven principalment ants, rens i porcs espins, mentre que a la primavera i a l'estiu, pescaven als rius amb arpons, hams i xarxes. Mantenien un vincle espiritual molt fort amb la natura; no la consideraven un simple conjunt de recursos, sinó que percebien en cada element una manifestació espiritual.

Segons les dades del cens del Canadà, el 2023 es va registrar la xifra més alta de població micmac de la història, amb un total de 66.748 persones (Government of Canada, 2024). L'activisme micmac lluita activament per preservar el territori, llengua, cultura i representació política. En els darrers anys, han intensificat els esforços per evitar la pèrdua cultural i lingüística a través de la creació d'institucions, organitzacions i iniciatives. Ethnologue (2025), una base de dades de referència en l'estudi de les llengües del món, assenyala que la llengua micmac està en perill d'extinció, ja que actualment només 9.245 persones parlen l'idioma. A més, la seva tradició literària, de la qual gairebé no existeix registre físic, s'ha conservat històricament a través de l'oralitat. Els micmacs han transmès els seus coneixements i valors de generació en generació mitjançant històries genuïnes que combinaven elements reals amb d'altres imaginaris i fantàstics

(Rand, 1850: 26).² Aquestes llegendes no només reflecteixen la seva identitat cultural i històrica, sinó que també incorporen valors i moralitats que transmetien als més joves de la tribu.

2.3. Característiques estilístiques, estructurals, lingüístiques i culturals del text

Considerem que és essencial identificar el gènere del text i les seves particularitats per saber de quina manera abordar-lo. *La traducción literaria* (1999: 167) enumera les característiques inherents als textos literaris: la sobrecàrrega estètica i estilística, marcada per recursos lingüístics que tenen l'objectiu de contribuir a la transmissió d'emocions al destinatari, la creació d'un món de ficció i una cohesió entre contingut i forma. A banda d'això, la traducció de textos literaris ha de tenir en compte la combinació de diversos tipus, tons i modes textuais, reflectir com cal les relacions interpersonals dels personatges i la seva possible variació dialectal.

El context sociocultural analitzat a l'apartat anterior juga un paper clau per entendre el gènere del text que ens ocupa. Segons Hurtado Albir (2001: 491-492, 494), els gèneres textuais no poden analitzar-se fora del context sociocultural en què s'han creat, ja que han nascut per resoldre una situació comunicativa concreta i les seves característiques convencionals mai no seran completament extrapolables a una altra cultura. Tenint en compte la profunditat i complexitat del context sociocultural en què s'inscriu «The Amazing Adventures of Master Rabbit», així com les diferències significatives respecte a les convencions de la llengua d'arribada, és evident que algunes d'aquestes característiques patiran canvis en el procés de traducció. Per analitzar l'estil, l'estructura, la llengua i els referents culturals, prendrem com a referència la publicació de Leland, que presenta algunes diferències narratives respecte a la de Rand.

Pel que fa a l'estil, algunes de les característiques són l'expressió senzilla, sense descripcions massa detallades, i la personificació de personatges animals. El relat es presenta des del punt de vista d'un narrador omniscient, que acompanya la història amb petits tocs humorístics.

L'estructura de la narració es divideix en tres episodis, cadascun amb un conflicte que el protagonista enfronta i que sempre desemboca en un fracàs. La seqüència dels

² En aquest llibre, Rand fa referència a les històries dels micmacs com a «fables» (faules), però cal assenyalar que en realitat es tracta de llegendes.

esdeveniments és idèntica en cada capítol: el protagonista es considera tan hàbil com un altre personatge, l'imita i fracassa de manera desastrosa. El ritme narratiu, per tant, es desenvolupa mitjançant una estructura ternària, que es repeteix des de la tradició oral i encara és una de les més habituals en l'actualitat (Lluch, 2009: 137). A més, hi trobem repeticions d'estructures fixes, un recurs retòric que reforça la cadència narrativa. Aquesta repetició es manifesta en patrons d'acció i situacions recurrents, com s'observa en els fragments següents (capítol I i capítol II):

Well, he has seen somebody do something and is trying to do likewise.

I suppose he is trying again to do something he has seen someone do.

Tal com assenyala Finnegan (2012: 160), en algunes manifestacions de la tradició oral africana, aquest tipus de repeticions són un dels elements clau que construeixen ritme i aporten musicalitat a la narració. Això demostra una semblança entre la tradició oral de cultures molt allunyades.

Pel que fa a l'aspecte lingüístic del relat, destaca la presència de vocabulari i expressions pròpies de la cultura d'origen. Leland integra dins el text algunes paraules i frases en llengua micmac, sempre acompanyades de la traducció a l'anglès. És a dir, opta per tècniques d'amplificació d'informació que permeten als lectors accedir i comprendre alguns dels elements culturals originals.

Ketkewopk', the day after to-morrow.

El text presenta un ampli ús de referents culturals i conceptes propis de la tradició micmac, elements que formen part de la realitat de la cultura d'origen però que resultarien completament desconeguts per a un lector infantil català. Mantenir tots aquests referents i conceptes al text d'arribada suposaria la creació d'un relat que dificultaria la comprensió als destinataris. Arribats a aquest punt ens plantejem un dels principals reptes d'aquesta traducció: com podem traslladar un text d'elevat valor històric i cultural, al qual volem donar visibilitat, a un públic infantil català sense que el resultat sigui un text feixuc?

Això ens condueix cap a una pregunta fonamental abans d'iniciar el procés pràctic: quin és el propòsit dominant de la traducció? S'ha de prioritzar l'adaptació total del relat al públic infantil o bé preservar-ne al màxim el valor acadèmic i cultural? Aquesta qüestió resulta determinant, perquè la seva resposta condicionarà l'enfocament de la traducció, així com els mètodes emprats.

3. Reflexions sobre la traducció

3.1. Literatura infantil o acadèmica?

Un dels elements més importants a l'hora d'iniciar la traducció d'un text és identificar-ne correctament la finalitat. Segons Vermeer (1989: 200), la teoria del *skopos* (en grec, 'objectiu', 'propòsit') estableix que totes les decisions relatives al procés de traducció han d'estar subordinades a l'objectiu que el text traduït vol assolir en la cultura meta. Aquesta perspectiva funcionalista ens ajuda a entendre que, independentment de si la traducció de «The Amazing Adventures of Master Rabbit» s'enfoca com a obra acadèmica divulgativa o com a literatura infantil, el text final haurà de respondre al propòsit establert. A més, la traducció no consisteix només en una transferència lingüística, sinó també cultural. Això implica una negociació cultural que respecti l'essència de la llegenda i els valors culturals que pretén transmetre. Per tant, cal ajustar aquests elements de manera coherent amb la funció que es vol assolir, bé sigui prioritant la contextualització acadèmica o adaptant el relat a les necessitats del públic infantil.

En cas que el nostre objectiu fos produir una traducció acadèmica, prioritzaríem el manteniment de termes, conceptes o noms propis provinents de la cultura d'origen com *apchel-moal-timpkawal* (un plat d'arròs tradicional de la gastronomia micmac mencionat al text) o *Keoony* (el nom d'un dels personatges). Aquestes mesures garantirien un resultat final que integrés una contextualització històrica i cultural idèntica a l'original, sense la pèrdua d'aquests elements en el procés. En conclusió, s'abordaria la traducció des d'una estratègia estrangeritzant. Lawrence Venuti (1995: 20) descrivia el concepte d'estrangerització com un mètode de traducció que es desvia dels valors ètnics culturals dominants per fer visible la diferència lingüística i cultural del text original, de manera que el lector té la sensació de ser transportat a una realitat estrangera.

Per contra, una traducció que tingués com a finalitat adreçar-se a un públic infantil i, per tant, evités la contextualització històrica i cultural, requeriria l'aplicació d'una estratègia d'anostrament. En aquest cas, seria prioritari garantir la comprensió i generar una narració atractiva per al destinatari, adaptant termes culturals i referències per obtenir un resultat més accessible per al lector.

La realitat és que les possibles solucions no es limiten a aquestes dues opcions. Per tal d'ajustar el resultat final als valors extratextuals amb què enfoquem aquesta traducció (el respecte i la visibilització de la cultura micmac), cal trobar un equilibri que

permeti la visibilització d'aquesta comunitat sense perdre de vista les necessitats del destinatari. Deixant de banda la realitat del negoci editorial, en què el traductor es limita a seguir les pautes marcades per un encàrrec que satisfà les necessitats comercials, buscarem la manera de produir una traducció que conjumini la voluntat de visibilitzar una cultura discriminada amb la recepció efectiva del públic infantil català.

3.2. La literatura educadora: el paratext com a pont cultural

Després d'un extens procés de recerca i reflexió, durant el qual un gran ventall de solucions han estat considerades, finalment decidim adoptar una solució equilibrada, efectiva en la pràctica i amb fonament acadèmic. Fugim de la dicotomia entre les opcions extremes comentades a l'apartat anterior i apostem per una estratègia capaç de resoldre els problemes pragmàtics discutits.

Aquesta estratègia consisteix en la integració d'un paratext explicatiu preliminar (el pròleg que trobareu a l'apartat 4.2) adreçat al mediador que inclourà una breu contextualització de la cultura micmac, de la seva tradició oral i de la seva situació de discriminació actual, d'acord amb els valors ideològics amb què s'inicia la tasca. Mitjançant aquest pròleg, separem els apunts històrics, culturals i moralitzadors del cos del text, facilitant una lectura fluida per als infants. Aquesta idea parteix del principi horacià del *dulce et utile*, segons el qual la literatura ha de combinar el plaer amb l'aprenentatge. En la nostra proposta, el pròleg actua com a espai reservat a la transmissió de la contextualització historicocultural amb un to divulgatiu. L'objectiu és la producció d'una narració anostradora fluida, engrescadora, plaent per a la lectura (i, sobretot, per a la relectura) sense la interferència directa dels apunts contextuais i ideològics en l'experiència lectora de l'infant. Més endavant, en l'apartat d'anàlisi dels problemes de traducció, parlarem de les tècniques emprades per a la traducció dels referents culturals.

L'estudi *Ensinando sobre a diferença na literatura para crianças: paratextos, discurso científico e discurso multicultural* (Silveira, Bonin, & Ripoll, 2010: 106,107) analitza l'ús de paratextos en vint-i-un llibres de literatura infantil brasilera i en destaca la forta utilitat pedagògica. S'hi observa que els paratextos que transmeten coneixement multicultural realment aconsegueixen modificar actituds i conductes dels infants, els ofereixen perspectives més àmplies de la percepció del món i els alliberen de prejudicis culturals. En molts casos, també s'utilitzen amb una funció orientativa, és a dir, s'adrecen

als mediadors (familiars, professors o tutors legals) per indicar-los quina és la manera més adequada o preferible de llegir el llibre.

Això ens condueix cap a la segona part de la nostra estratègia: al pròleg hi afegirem una recomanació per a la lectura narrada. «The Adventures of Master Rabbit» presenta les característiques adequades per a l'aplicació d'aquest mètode. D'una banda, tenir en compte la figura d'un mediador adult com a guia en la lectura facilita la transmissió del context històric i cultural. Tal com assenyala Colomer (2010: 194,195), la lectura de textos en veu alta per part de professors a infants té un impacte positiu en la seva comprensió, i és especialment útil en casos en què gran part del valor educacional es basa en la transmissió de coneixements culturals complexos, com ara mites, llegendes o obres clàssiques. D'altra banda, aquesta estratègia permet mantenir el mateix canal de transmissió que els micmacs utilitzaven per compartir la seva literatura. Replicar aquesta modalitat no només respecta la naturalesa original del relat, sinó que també és una manera idònia d'introduir els infants a la tradició oral pròpia d'aquesta cultura. A més, la recomanació de modalitat de lectura narrada no n'exclou d'altres, sinó que aporta flexibilitat al resultat final i afavoreix diferents graus de comprensió: el text es manté plenament accessible per a una lectura independent, d'acord amb la preferència del lector o del mediador.

4. Proposta de traducció

4.1. Text original

THE AMAZING ADVENTURES OF MASTER RABBIT

WITH THE OTTER, THE WOODPECKER GIRLS, AND MOOIN THE BEAR

I. *How Master Rabbit sought to rival Keeoony, the Otter*

Of old times, *Mahtigwess*, the Rabbit, who is called in the Micmac tongue *Ableegumooch*, lived with his grandmother, waiting for better times; and truly he found it a hard matter in midwinter, when ice was on the river and snow was on the plain, to provide even for his small household. And running through the forest one day he found a lonely wigwam, and he that dwelt therein was *Keeoony*, the Otter. The lodge was on the bank of a river, and a smooth road of ice slanted from the door down to the water. And the Otter made him welcome, and directed his housekeeper to get ready to cook; saying which, he took

the hooks on which he was wont to string fish when he had them, and went to fetch a mess for dinner. Placing himself on the top of the slide, he coasted in and under the water, and then came out with a great bunch of eels, which were soon cooked, and on which they dined.

“By my life,” thought Master Rabbit, “but that is an easy way of getting a living! Truly these fishing-folk have fine fare, and cheap! Cannot I, who am so clever, do as well as this mere Otter? Of course I can. Why not?” Thereupon he grew so confident of himself as to invite the Otter to dine with him—*adamadusk ketkewop*—on the third day after that, and so went home.

“Come on!” he said to his grandmother the next morning; “let us remove our wigwam down to the lake.” So they removed; and he selected a site such as the Otter had chosen for his home, and the weather being cold he made a road of ice, or a coast, down from his door to the water, and all was well. Then the guest came at the time set, and Rabbit, calling his grandmother, bade her get ready to cook a dinner. “But what am I to cook, grandson?” inquired the old dame.

“Truly I will see to that,” said he, and made him a *nabogun*, or stick to string eels. Then going to the ice path, he tried to slide like one skilled in the art, but indeed with little luck, for he went first to the right side, then to the left, and so hitched and jumped till he came to the water, where he went in with a bob backwards. And this bad beginning had no better ending, since of all swimmers and divers the Rabbit is the very worst, and this one was no better than his brothers. The water was cold, he lost his breath, he struggled, and was well-nigh drowned.

“But what on earth ails the fellow?” said the Otter to the grandmother, who was looking on in amazement.

“Well, he has seen somebody do something, and is trying to do likewise,” replied the old lady.

“Ho! come out of that now,” cried the Otter, “and hand me your *nabogun*! And the poor Rabbit, shivering with cold, and almost frozen, came from the water and limped into the lodge. And there he required much nursing from his grandmother, while the Otter, plunging into the stream, soon returned with a load of fish. But, disgusted at the Rabbit

for attempting what he could not perform, he threw them down as a gift, and went home without tasting the meal.

II. *How Mahtigwess, the Rabbit dined with the Woodpecker Girls, and was again humbled by trying to rival them*

Now Master Rabbit, though disappointed, was not discouraged, for this one virtue he had, that he never gave up.³ And wandering one day in the wilderness, he found a wigwam well filled with young women, all wearing red head-dresses; and no wonder, for they were Woodpeckers. Now, Master Rabbit was a well-bred Indian, who made himself as a melody to all voices, and so he was cheerfully bidden to bide to dinner, which he did. Then one of the red-poll'd pretty girls, taking a *woltes*, or wooden dish, lightly climbed a tree, so that she seemed to run; and while ascending, stopping here and there and tapping now and then, took from this place and that many of those insects called by the Indians *apchel-moal-timpkawal*, or rice, because they so much resemble it. And note that this rice is a dainty dish for those who like it. And when it was boiled, and they had dined, Master Rabbit again reflected, "La! how easily some folks live! What is to hinder me from doing the same? Ho, you girls! come over and dine with me the day after tomorrow!"

And having accepted this invitation, all the guests came on the day set, when Master Rabbit undertook to play woodpecker. So having taken the head of an eel-spear and fastened it to his nose to make a bill, he climbed as well as he could —and bad was the best— up a tree, and tried to get his harvest of rice. Truly he got none; only in this did he succeed in resembling a Woodpecker, that he had a red poll; for his pate was all torn and bleeding, bruised by the fishing-point. And the pretty birds all looked and laughed, and wondered what the Rabbit was about.

"Ah!" said his grandmother, "I suppose he is trying again to do something which he has seen some one do. 'T is just like him."

"Oh, come down there!" cried Miss Woodpecker, as well as she could for laughing. "Give me your dish!" And having got it she scampered up the trunk, and soon

³ It will be seen in the end that this great Indian virtue of never giving in eventually raised Rabbit to power and prosperity. *Il y a de morale ici.*

brought down a dinner. But it was long ere Master Rabbit heard the last of it from these gay tree-tappers.

III. *Of the Adventure with Mooin, the Bear; it being the Third and Last Time that Master Rabbit made a Fool of himself.*

Now, truly, one would think that after all that had befallen Master *Mahtigwess*, the Rabbit, that he would have had enough of trying other people's trades; but his nature was such that, having once set his mighty mind to a thing, little short of sudden death would cure him. And being one day with the Bear in his cave, he beheld with great wonder how *Mooin* fed his folk. For, having put a great pot on the fire, he did but cut a little slice from his own foot and drop it into the boiling water, when it spread and grew into a mess of meat which served for all.⁴ Nay, there was a great piece given to Rabbit to take home to feed his family.

"Now, truly," he said, "this is a thing which I can indeed do. Is it not recorded in the family wampum that whatever a Bear can do well a Rabbit can do better?" So, in fine, he invited his friend to come and dine with him, *Ketkewopk'*, the day after to-morrow.

And the Bear being there, Rabbit did but say, "*Noogume' kuesawal' wohu!*" "Grandmother, set your pot to boiling!" And, whetting his knife on a stone, he tried to do as the Bear had done; but little did he get from his small, thin soles, though he cut himself madly and sadly.

"What can he be trying to do?" growled the guest.

"Ah!" sighed the grandmother, "something which he has seen some one else do."

"Ho! I say there! Give me the knife," quoth Bruin. And, getting it, he took a slice from his sole, which did him no harm, and then, what with magic and fire, gave them a good dinner. But Master Rabbit was in sad case, and it was many a day ere he got well.

4.2. Text traduït

PRÒLEG

La narració que esteu a punt de conèixer és fruit de l'imaginari tradicional del poble micmac, una comunitat indígena originària del nord-est del territori que avui coneixem

⁴ Mr. Rand observes that this is evidently an allusion to the bear's being supposed to live during the winter by sucking his own paws.

com el Canadà i els Estats Units. Els micmacs han transmès els seus coneixements i valors de generació en generació a través de la tradició oral, un sistema que, malgrat la seva riquesa, ha dificultat el registre de la seva literatura.

Durant segles, aquesta comunitat ha patit una forta discriminació que ha posat en risc el seu territori, la llengua i la cultura. En aquest context, recuperar i traduir relats com el de «Les fascinants aventures del Conill Sagaç» no és només una manera de fer conèixer una cultura discriminada, sinó també d'honorar-ne la resistència i reivindicar-ne la literatura.

Recomanem de cor que expliqueu als infants l'origen d'aquest text i que els el llegiu en veu alta. D'aquesta manera, compartireu la història com ho feien els micmacs i us convertireu en una alenada d'aire silenciosa però vital per preservar la flama de la seva cultura.

LES FASCINANTS AVENTURES DEL CONILL SAGAÇ

I. EL CONILL SAGAÇ DESAFIA LA LLÚDRIA QUIUNI

Antigament, el Conill i la seva àvia vivien plegats durant temps difícils; tan dolents que a ple hivern, quan el gel cobria el riu i la neu cobria la planada, al Conill li costava Déu i ajuda aconseguir menjar fins i tot per a una petita cabana com la seva. Un dia, mentre corria amunt i avall, el Conill va trobar una cabana perduda enmig del bosc, on vivia la Llúdria Quiuni. La Llúdria havia decidit construir la seva cabana vora el riu, i hi havia afegit una rampa de gel que duia de la porta fins a l'aigua. Va convidar el Conill a passar i va avisar la seva dona que sortia a pescar, així que va agafar el pal que feia servir per enfilar els peixos i va obrir la porta disposada a tornar amb un bon sopar. Es va estirar de panxa a terra i va lliscar per la rampa fins a capbussar-se ben bé dins de l'aigua. Quan va treure el cap, duia un munt d'anguiles que aviat van cuinar per al sopar.

El Conill quasi perd la paraula. «Quina manera més fàcil de guanyar-se la vida!», va pensar. «Pescar..., com és que no se m'havia acudit abans! T'afartes de tiberi, i de franc! No és res més que una llúdria... si ella pot fer-ho, vols dir que jo, que soc tan espavilat, no podré? És clar que sí.» Estava tan segur d'ell mateix que fins i tot va convidar la Llúdria a sopar, convençut que en tres dies estaria llest per demostrar-li de què era capaç.

—Som-hi! —va dir a la seva àvia l'endemà— Hem de portar la cabana al costat del llac.

Va prendre exemple de la Llúdria i va situar la cabana al costat de l'aigua, i també va preparar la rampa de gel, de manera que quan obrís la porta hi pogués lliscar fins a capbussar-se al llac. La Llúdria es va presentar a l'hora acordada, i el Conill va avisar la seva àvia que caldria preparar un gran sopar.

—Què vols que cuini, fill? No tenim res per posar a taula —va respondre l'àvia.

—D'això me n'encarregaré jo —va dir el Conill, tot confiat.

Es va fer un pal per enfilar peixos com el que havia vist que feia servir la Llúdria i es va estirar de panxa a terra sobre la rampa decidit a lliscar-hi com un expert, però res va sortir com esperava. Va baixar fent ziga-zagues, ara cap a la dreta, ara cap a l'esquerra... i va acabar fent un giravolt abans de caure de cul a l'aigua. I, si ja havia començat malament, encara va acabar pitjor, ja que, quan es tracta de nedar, els conills són els més maldestres, i aquest no era diferent de la resta. El llac era glaçat, bellugava els braços i les cames desesperat com un gat dins l'aigua, i per poc no s'ofega.

—Però, què dimonis fa? —va preguntar la Llúdria a l'àvia, que se'l mirava esbalaïda.

—Bé, deu haver vist algú fer-ho i l'haurà volgut imitar —va respondre l'àvia.

—Ep, surt de l'aigua ara mateix! —va cridar la Llúdria, enfurismada—. I dona'm el pal!

I el pobre Conill va tornar cap a la cabana capbaix, sense dir un mot i tremolant de fred. L'àvia el va seguir dins per cuidar-lo. Mentrestant, la Llúdria es va llançar al llac i en un tres i no res va tornar carregada de peixos. Tanmateix, indignada perquè el Conill havia intentat fer una cosa per a la qual no estava preparat, va deixar els peixos a la taula i va marxar sense tastar el sopar.

II. EL DINAR DEL CONILL SAGAÇ I LES PICOTS

Malgrat estar decebut amb ell mateix, el Conill no va perdre l'esperança, ja que posseïa la gran virtut de no rendir-se mai. I un dia, mentre corria amunt i avall, va topar amb una cabana on vivien uns ocells de plomall vermell: les Picots. El Conill, que tenia el do de la paraula i sabia guanyar-se la confiança de qualsevol que coneixia, va aconseguir que

les Picots el convidessin a sopar. Abans de seure a taula, li van mostrar la seva particular manera d'aconseguir menjar. Una d'elles va agafar un bol de fusta i es va enfilar àgilment a un arbre, d'on va recollir un munt insectes amb el bec. Després de bullir-los, van parar taula i els van menjar per sopar. Un cop més, el Conill va pensar: «Caram! Sí que es busquen bé la vida, les Picots. No hi ha res que m'impedeixi a mi fer el que fan elles!»

—Escolteu, Picots! Us convindo a sopar a la meva cabana demà passat —va dir confiat.

Les Picots van acceptar la invitació, i totes tres es van presentar a la cabana del Conill dos dies després, a l'hora de sopar. Aquesta vegada, el Conill va decidir fer de picot. Es va lligar la punta d'un arpó al nas per fer-se un bec i va provar d'enfilar-se a un arbre, però amb prou feines se separava mig pam de terra. El Conill picava i picava l'escorça, però, naturalment, no en va treure ni un insecte. Només en una cosa aconseguia assemblar-se a les Picots: tenia el cap ben vermell de les esgarrinxades que s'estava fent amb el bec de mentida. Les Picots observaven el Conill mentre es recargolaven de riure.

—Què fa? Que s'ha begut l'enteniment? —deien entre rialles.

—No té remei... Una vegada més deu haver vist algú fer una cosa i l'haurà volgut imitar —va respondre l'àvia.

—Au, va, baixa! Deixa'm el bol —va cridar una d'elles, a qui encara se li escapava una mica el riure.

Es va enfilar a l'arbre i en un tres i no res en va tornar amb el bol ple a vessar. Tanmateix, aquesta va ser l'última vegada que les Picots es van burlar del Conill, perquè van marxar sense dir ni ase ni bèstia, i ni tan sols van tastar el sopar.

III. L'AVENTURA AMB L'ÓS MOÍ: LA TERCERA I ÚLTIMA VEGADA QUE EL CONILL SAGAÇ VA FER EL RIDÍCUL

Qualsevol pensaria que després de tot el que li havia passat, el Conill ja n'hauria tingut prou de voler imitar els altres. Però malauradament era fort de morro per naturalesa: si se li ficava una idea entre cella i cella, només un bon ensurt el podia fer entrar en raó. Un dia, mentre corria amunt i avall, es va topar amb l'Ós Moí. Van fer amistat de seguida, i l'Ós el va convidar a passar la tarda a la seva cova. El Conill va caure de cul en veure la manera tan peculiar que tenia el Moí d'alimentar la seva família. Va posar una cassola

gran al foc i tot seguit va tallar-se un trosset de pota i el va llançar dins quan l'aigua tot just començava a bullir. En qüestió de pocs minuts, la carn havia crescut tant que la cassola era plena a vessar. Si bé tots van quedar ben tips després de sopar, encara els sobrava molta carn, així que el Moí li'n va oferir un bon tros al Conill perquè el portés a l'àvia.

—Això sí que ho puc fer! —va dir el Conill—. Al capdavant, és ben sabut que tot allò que fan els ossos, els conills ho fan encara millor.

Com que confiava plenament en ell mateix, va convidar el seu nou amic Moí a sopar dos dies després.

L'Ós es va presentar a la cabana el dia acordat, i tan bon punt va entrar per la porta, el Conill va demanar a l'àvia que posés una cassola a bullir. Va esmolar un ganivet amb una pedra i va posar mans a l'obra intentant fer el mateix que havia vist fer al Moí. Però les seves potes eren més primes que les de l'Ós i, per més que ho intentava, no en podia treure ni un trosset de carn.

—Aquest conill ha perdut el seny. Què intenta? —va esbramegar l'Ós.

—Imitar el que ha vist fer a algú altre... —va respondre l'àvia, amoïnada.

—Escolta! Porta'm aquest ganivet! —li va dir en Moí. Amb molta traça i sense fer-se mal, es va tallar un trosset de pota i el va tirar a l'olla. Com per art de màgia, el tros de pota es va convertir en un sopar abundant i deliciós que, un cop més, el convidat va marxar sense tastar.

Després d'aquesta aventura, el Conill es va quedar uns quants dies a la cabana llepant-se les ferides i lamentant-se per no haver sigut capaç d'imitar ni la Llúdia ni les Picots ni l'Ós.

5. Anàlisi de la traducció

Després d'haver discutit l'aspecte extratextual referent a les aproximacions a la traducció, en aquest apartat oferirem una anàlisi de les estratègies i tècniques de traducció emprades al llarg del text. D'entre tots els autors que han aprofundit en l'estudi, definició i classificació de tècniques de traducció, prendrem com a referència la terminologia proposada per Lucía Molina i Amparo Hurtado Albir a *Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach* (2002). Pel que fa a les tècniques de traducció de

referents culturals, comentarem la mesura en què ens acostem al lector meta fent referència a la proposta de Josep Marco (2004) sobre el «contínuum d'intervenció del traductor».

A la taula següent presentem un recull de deu fragments del text que inclouen el text original, la proposta de traducció i la tècnica emprada. Els segments seleccionats s'han destacat per la dificultat que suposa la traducció o bé per l'interès de la solució proposada. Atès que el treball se centra en l'estudi de la complexitat de la traducció d'una obra d'un context històric i cultural particular, cinc d'aquestes deu microunitats analitzades se centraran en la traducció de referents culturals; concretament, els segments 2, 5, 6, 7 i 10.

Núm. segment	Text original	Proposta de traducció	Tècnica emprada
1	The lodge was on the bank of a river, and a smooth road of ice slanted from the door down to the water.	La Llúdrria havia decidit construir la seva cabana vora el riu, i hi havia afegit una rampa de gel que duia de la porta fins a l'aigua.	Transposició
2	and then came out with a great bunch of eels , which were soon cooked, and on which they dined.	Quan va treure el cap, duia un munt de peixos que aviat van cuinar per al sopar.	Adaptació
3	“By my life,” thought Master Rabbit [...]	El Conill quasi perd la paraula.	Equivalent encunyat – Adaptació
4	“But what am I to cook, grandson?” inquired the old dame.	—Què vols que cuini, fill? No tenim res per posar a taula —va respondre l'àvia.	Amplificació

5	And wandering one day in the wilderness, he found a wigwam well filled with young women, all wearing red head-dresses ; and no wonder, for they were Woodpeckers.	I un dia, mentre corria amunt i avall, va topar amb una cabana on vivien uns ocells de plomall vermell : les Picots.	Reducció
6	Now, Master Rabbit was a well-bred Indian , who made himself as a melody to all voices, and so he was cheerfully bidden to bide to dinner, which he did.	El Conill, que tenia el do de la paraula i sabia guanyar-se la confiança de qualsevol que coneixia, va aconseguir que les Picots el convidessin a sopar.	Reducció
7	Then one of the red-polled pretty girls, taking a woltes, or wooden dish , lightly climbed a tree,	Una d'elles va agafar un bol de fusta i es va enfilat àgilment a un arbre,	Adaptació
8	"Ah!" said his grandmother, "I suppose he is trying again to do something which he has seen some one do. 'T is just like him. "	— No té remei... Una vegada més deu haver vist algú fer una cosa i l'haurà volgut imitar — va respondre l'àvia.	Equivalent encunyat – Adaptació
9	But it was long ere Master Rabbit heard the last of it from these gay tree-tappers.	Tanmateix, aquesta va ser l'última vegada que les Picots es van burlar del Conill, perquè van marxar sense dir ni ase	Amplificació

		ni bèstia, i ni tan sols van tastar el sopar.	
10	Is it not recorded in the family wampum that whatever a Bear can do well a Rabbit can do better?	Al capdavant, és ben sabut que tot allò que fan els ossos, els conills ho fan encara millor.	Reducció

Tot seguit justifiquem l'elecció de dues d'aquestes tècniques. Aquestes explicacions ofereixen un context que considerem necessari per entendre amb més claredat les decisions de la nostra proposta.

Segment 4

En aquest cas, l'ús de l'amplificació és pertinent perquè aclareix la intenció comunicativa de l'àvia, que no és pas preguntar al Conill què vol menjar, sinó fer-li entendre que no té res per cuinar. Sense aquesta addició d'informació, «No tenim res per posar a taula», la frase es podria interpretar com una pregunta genuïna sobre el plat desitjat. L'amplificació, per tant, evita una ambigüïtat i manté la coherència amb la narració.

Segment 9

Tal com s'ha comentat a l'apartat 2.2.2, el text original fa ús de repeticions d'estructures narratives que servien per facilitar la memorització i la transmissió de la història, que no comptava amb un mitjà escrit. Ara bé, en aquest cas concret, el fet que el convidat marxi sense tastar el sopar no apareix explícitament al segon capítol, sinó que es dona només al primer, i en els següents s'entén de manera implícita. En la nostra proposta de traducció, hem decidit fer explícit aquest element perquè tots els capítols acabïn de la mateixa manera. Incorporar aquest recurs retòric addicional ens sembla una decisió encertada, ja que millora la sensació de continuïtat en la narració.

Un cop fets aquests aclariments, passem a analitzar altres aspectes interessants de la nostra proposta.

Creiem que és important comentar i justificar l'elecció del nom del protagonista, que forma part del títol del relat. Algunes de les opcions sorgides del primer contacte amb el text són «Conill Astut», «Conill Murri» i «Conill Trapella». Finalment, aquestes opcions es van descartar i vam apostar pel nom de «Conill Sagaç» per dues raons principals. En primer lloc, ens semblava interessant fer ús d'un recurs irònic en el títol, que s'entén amb la lectura completa del text. Parlem d'ironia perquè el diccionari escolar DIDAC defineix així la paraula «sagaç»: “Que és molt hàbil a descobrir les coses, que té astúcia”. Si bé el Conill es presenta al text com un personatge inquiet, tenaç en el seu objectiu d'imitar els altres per aconseguir menjar, mai no aconsegueix el seu propòsit i tan sols descobreix les coses un cop els seus mètodes han fracassat. En segon lloc, aquest nom és el que, a parer nostre, funciona millor fonèticament. La musicalitat de la llengua no ha de ser mai un aspecte menor en una traducció, especialment en el títol, ja que és el primer element textual que entra en contacte amb el lector.

Pel que fa a les notes a peu de pàgina que presenta el text de Leland, en la nostra proposta han estat elidides. Aquesta decisió respon a la voluntat d'adaptar l'obra al públic a qui s'adreça. Les notes originals tenen un valor contextual i etnogràfic, però són un element innecessari i inadequat en la nostra traducció. D'acord amb el propòsit de generar un text fluid i uniforme, lliure d'interferències, aquestes notes han de ser eliminades. Altrament, interromprien el flux narratiu i obstaculitzarien la lectura dels infants, atès que contenen informació adreçada a un lector adult o especialitzat, aliena a l'interès principal del públic destinatari.

Una situació similar ocorre amb certs passatges del text original que poden ser percebuts com a sexistes en el context cultural de la llengua meta. Aquests fragments formen part de la cultura i l'estil narratiu de l'època, però generarien dissonància en els destinataris de la traducció. És per això que la nostra proposta de traducció adopta una actitud crítica i responsable davant d'aquests continguts, amb l'objectiu d'oferir una versió que sigui fidel al significat del text original però que, alhora, respecti els valors pedagògics i socials del públic actual. N'és un exemple el fragment següent del primer capítol:

**Then the guest came at the time set, and Rabbit, calling his grandmother,
bade her get ready to cook a dinner.**

La nostra traducció adapta aquestes escenes mitjançant suavitzacions per tal de fer-les més adequades i accessibles a un públic infantil. Així doncs, s'ha procurat mantenir el significat d'aquest tipus de passatges, però amb adaptacions en la seva formulació perquè la traducció correspongui als valors que considerem apropiats per al destinatari. Modificacions com aquestes responen a criteris de responsabilitat traductora, un concepte que, en el context de la traducció intercultural, implica tenir en compte les característiques ètiques, socials i ideològiques del text original per adequar-les a les expectatives del públic receptor dins de la seva realitat contemporània. Considerem que, en traduccions interculturals, aquest criteri hauria de constituir un aspecte fonamental de la pràctica traductora.

Després d'haver analitzat la nostra proposta de traducció, podem concloure que hem aconseguit alinear el resultat final al propòsit inicial: acostar-nos al lector meta fent referència a la cultura d'origen. En el «contínuum d'intervenció del traductor» proposat per Marco (2004: 138), les tècniques de traducció emprades en el tractament dels referents culturals (per exemple, en els fragments 2 i 7 de la taula d'anàlisi) situen la nostra proposta en un grau alt d'acostament al lector meta. Aquestes tècniques, juntament amb altres com les reduccions, inscriuen clarament la nostra proposta dins l'orientació anostradora de Venuti (1995: 20). D'aquesta manera, aconseguim un text de lectura àgil i comprensible, que no genera una sensació d'estranyesa en el lector i que s'adequa a les necessitats comunicatives del destinatari en el nou context cultural. Alhora, el paratext introductori és l'espai que ens permet reflectir el nostre compromís ideològic amb la cultura micmac. La contextualització que s'hi inclou pot semblar innecessària, però cobreix un propòsit extratextual que troba el lloc adequat per no destorbar la fluïdesa del relat.

6. Conclusions

La finalitat d'endinsar-nos a analitzar i tractar un cas de traducció tan concret i complex era fer front al major nombre de dificultats possibles. Un cop finalitzat el treball, no només s'han resolt totes les que prevèiem des de l'inici, sinó també les que han sorgit al llarg de la redacció. A continuació, oferim un resum dels aspectes més rellevants d'aquest estudi. D'entrada respondrem les hipòtesis plantejades a l'inici del treball.

La primera conjectura, que plantejava que una anàlisi de la teoria de la traducció infantil permetria definir l'enfocament de la traducció i optimitzaria la tasca del traductor, queda finalment verificada. Defensem aquesta hipòtesi a través de l'experiència pròpia,

ja que l'exploració d'aquest camp de coneixement ens ha permès iniciar la tasca de traducció amb una idea ferma del nostre objectiu. D'altra banda, això també ens ha facilitat discernir les decisions més acceptables d'aquelles que no ho són durant la tasca de traducció. En aquesta mateixa línia, a l'inici de la recerca també vam suposar que l'anàlisi del context històric i cultural dels micmacs subratllaria la importància de transportar el relat de manera respectuosa. Un cop acabat el treball, confirmem que aquest enfocament inicial no només s'ha mantingut, sinó que s'ha fet més significatiu. La investigació referent al context històric dels micmacs definitivament ha enrobustit la consciència ideològica que motivava la intenció de mantenir el respecte envers la cultura d'origen en la traducció.

La segona hipòtesi plantejava que la traducció de la literatura infantil sovint es concep com una tasca menys exigent en comparació a altres tipus de traduccions, però que realment presenta moltes complexitats. Inicialment, preteníem dedicar un apartat d'aquest treball a investigar de manera exhaustiva diversos estudis sobre la traducció de la literatura infantil i relacionar-los amb la nostra proposta, però aquesta idea finalment es va descartar. Malgrat no haver-ne aprofundit en la redacció, hem consultat diversos articles i treballs sobre aquest camp de coneixement, que més endavant hem aplicat a la part pràctica, així que considerem que podem verificar aquesta presumpció. A més, una part considerable de la bibliografia consultada remarcava la complexitat de la tasca de traducció de la literatura infantil i feia esment d'aquesta concepció errònia generalitzada. La creença que un llenguatge senzill equival a una traducció senzilla és generalment errònia. De base, la literatura infantil i juvenil presenta un gran nombre de tipologies textuals, encara que freqüentment es concebi de manera homogènia. A banda d'això, hi trobem dificultats afegides com la traducció de referents culturals, la transmissió dels valors instructius i moralitzadors o el manteniment del ritme àgil del llenguatge. Aquestes complexitats sovint invisibles, però fonamentals, ens porten a reivindicar la traducció de la literatura infantil com una pràctica tan exigent com qualsevol altra dins el sector acadèmic i editorial, del qual n'és substancial (Estany, 2020).

Així doncs, hem verificat que aquest cas de traducció presenta un gran nombre de dificultats en aspectes culturals, ideològics i de gènere textual, tal com prevèiem. De tota manera, cal observar (i reconèixer) que traduir entre cultures allunyades presenta una facilitat sovint desapercebuda: des del punt de vista lingüístic, ofereix una flexibilitat major en comparació a traduccions amb combinacions d'idiomes propers. Pau Joan

Hernández de Fuenmayor (2023: 78) exposa aquesta idea de la manera següent: “L’experiència aviat ens fa descobrir, sovint amb sorpresa, que com més allunyades són dues llengües (filològicament i cultural), més còmoda resulta la traducció, perquè no cal patir pel calc, per l’expressió poc genuïna, per la manca de naturalitat encarcerada”.

Passem ara a comentar de manera resumida algunes de les idees més rellevants que resulten d’aquest treball. Aquestes reflexions van més enllà de la verificació de les hipòtesis i ens ofereixen una visió global de diversos aspectes interessants.

Quant a la decisió d’afegir un paratext explicatiu com a mitjà per separar els apunts historicoculturals del cos del text, juntament amb el suggeriment de lectura narrada, considerem que ha resolt de manera eficaç les complicacions relacionades amb l’aproximació traductològica. Ha permès la redacció d’un text atractiu i fluid, que s’adapta perfectament als requeriments d’un públic infantil català, i que alhora no ha renunciat als valors ideològics que des de l’inici es pretenien prioritzar. Tot i això, no creiem que aquesta sigui l’única sortida possible a l’entrellat extratextual que planteja aquest cas. La traducció, entesa com una disciplina interpretativa, ofereix múltiples alternatives per a una mateixa situació. Venuti (1995: 17) ho explicava així: “Translation is a process by which the chain of signifiers that constitutes the source-language text is replaced by a chain of signifiers in the target language which the translator provides on the strength of an interpretation”. Així doncs, convidem altres traductors interessats a oferir una contraproposta adequada per a la traducció de «The Amazing Adventures of Master Rabbit» adreçada a un públic infantil català.

Pel que fa a l’estudi de la traducció intercultural, considerem que aquest treball pot obrir línies d’investigació amb la reflexió sobre el concepte de «responsabilitat traductora» comentat a l’apartat 5. Entenem aquest terme com el conjunt de criteris establerts en una traducció intercultural que orienten l’adequació de les característiques ètiques, socials i ideològiques del text original a les expectatives del destinatari dins de la seva realitat contemporània.

La discussió d’aquest concepte pot ser interessant per diverses raons. En primer lloc, perquè l’estudi de les expectatives ideològiques i ètiques de les cultures és un tema d’interès creixent, especialment en contextos culturals de societats occidentals contemporànies en què aquestes expectatives evolucionen de manera molt veloç. En segon lloc, perquè és un terme que pot connectar-se amb altres debats com el de les

censures temàtiques i ideologicopolítiques en la literatura infantil que han discutit autors com Oittinen (2006: 35-46) o Lourdes Lorenzo (2017: 36,37), o com el de la distinció entre traducció i adaptació discutit per Gambier (1992: 424,425) o (2008: 55,62).

Ara bé, si volem parlar d'un compromís ètic i responsable en l'àmbit de la traducció intercultural, hem de situar les cultures minoritzades i discriminades al centre de la discussió. Adoptar una mirada oberta i informada de les seves realitats històriques i presents és només el primer pas. Cal, a més, un esforç col·lectiu per part de la comunitat editorial (incloent-hi traductors, editors i prescriptors) per evitar que aquestes cultures caiguin en l'oblit. Aquí rau, en definitiva, la veritable responsabilitat del traductor.

7. Bibliografia

- Colomer, T. (2010). *Introducción a la literatura infantil y juvenil actual*. Madrid: Síntesis.
- Eberhard, D. M., Simons, G. F., & Fennig, C. D. (2025). *Ethnologue: Languages of the World*. (D. M. Eberhard, G. F. Simons, & C. D. Fennig, Ed.) Dallas, Texas: SIL International.
- Estany, L. (1/Octubre/2020). «Algunes reflexions sobre la traducció de literatura infantil». Llibre Digital: Blog del Màster d'Edició Digital. Universitat Oberta de Catalunya.
- Finnegan, R. (2012). *Oral Literature in Africa*. Cambridge: Open Book Publishers.
- Gallant, D. J. (2024). «Mi'kmaq». The Canadian Encyclopedia.
- Gambier, Y. (1992). «Adaptation: une ambiguïté à interroger». *Meta*, 37(3), 421-425.
- Government of Canada. (8/Juliol/2024). *Census Profile, 2021 Census of Population*. Statistics Canada
- Hernández, De Fuenmayor, P. J. (2023). «Quan el marquès de pestanya fa cagar el tíó». *Quaderns. Revista de Traducció*, 77-83.
- Hurtado Albir, A. (2001). *Traducción y Traductología. Introducción a la Traductología*. Madrid: Ediciones Cátedra.
- Lluch, G. (2009). «Dades per a l'anàlisi de narratives per al lector infantil i juvenil». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia* (46), 121-148.

- Lorenzo, L. (2017). «Paternalismo traductor en las traducciones del género infantil y juvenil». *Revista De Traductología* (18), 35-48.
- Marco Borillo, J., Verdegai Cerezo, J., & Hurtado Albir, A. (1999). «La traducción literaria». A: A. Hurtado Albir (Ed.). *Enseñar a traducir. Metodología en la formación de traductores e intérpretes*. Madrid: Edelsa.
- Marco, J. (2004). «Les tècniques de traducció (dels referents culturals): retorn per a quedar-nos-hi». *Quaderns. Revista de Traducció* (11), 129-149.
- Molina, L., & Hurtado Albir, A. (2002). «Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach». *Meta*, XLVII(4), 509-511.
- Oittinen, R. (2006). «No Innocent Act: On the Ethics of Translating for Children». A: J. Van Coillie, & W. Verschueren. *Children's Literature in Translation. Challenges and Strategies*. Manchester, GBR i Kinderhook, EUA: Routledge.
- Perteghella, M. (2008). «Adaptation: 'bastard child' or critique? Putting terminology centre stage». *Journal of Romance Studies*, 8(3), 51-65.
- Rand, S. T. (1850). *A short statement of facts relating to the history, manners, customs, language and literature of the Micmac tribe of Indians in Nova-Scotia and P.E. Island*. James Bowes & So.
- Robins Pennell, E., & Macritchie, D. (1906). *Charles Godfrey Leland, a biography*. Boston: Houghton, Mifflin.
- Romea Castro, C. (1994). «La literatura infantil i juvenil. Una especulació». *Temps d'Educació*, 21-44.
- SIL International. (2025). *Ethnologue: Languages of the World* (28a ed.). (D. M. Eberhard, G. F. Simons, & C. D. Fennig, Ed.) Dallas, Texas.
- Silveira, R., Bonin, I., & Ripoll, D. (2010). «Ensinando sobre a diferença na literatura para crianças: paratextos, discurso científico e discurso multicultural». *Revista Brasileira de Educação*, 98-199.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. (S. Bassnett, & A. Lefevere, Ed.) Londres: Routledge.

Vermeer, H.-J. (1989). «Skopos and commission in translational action». A: L. Venuti.
The Translation Studies Reader (A. Chesterman). Londres: Routledge.

Waldman, C. (1988). *Encyclopedia of Native American Tribes*. Nova York: Infobase.